

Nem műfaji kérdés, amiről az alábbiakban szó lesz, inkább egyfajta lélektani attitűd, s ebből adódó viszonyulás – a zenéhez. Mivel az ilyesmit egy konkrét személyrel lehet a legérzékletesebben megmutatni, választottunk hozzá megfelelő – mondhatni emblematikus – alanyt, Szelevényi Ákos személyében. A szabad zene hirdetői, művelői közül sokan azt gondolják – ahogy beszélgetőpartnerem, Ákos is –, hogy ez valami világpolgároknak való, igazi kozmopolita dolog. (Jelen sorok írója nem így gondolja.) Valójában mindegy, hogy ki mit gondol a szabad zene motiváló erőiről, a lényeg, hogy művelője és nyíltszívű befogadója felismerje a rögtönzött zenében bujkáló igazságot – még ha az igazság nem is mindenki számára pontosan egyforma...

„Amíg a nő az ami, a férfi az, amit csinál” (Margareta von Trotta). Vagyis Ákos saxofonos, zeneszerző, jazzmuzsikus voltát firtatva ezt a választ kaptam: bár mindez igaz, talán az utóbbi a legkevésbé. A nagy skatulyákat tekintve, például a jazzhez, pláne a free-jazzhez sorolva, jobb esetben legfeljebb orientálódhat a muzsikust nem ismerő, de iránta érdeklődő zenehallgató; gyakrabban valamiféle rossz beidegződésből fakadó bizalmatlanság és előítélet fogadja az említett műfajok képviselőit. Már csak emiatt sem érdemes műfaji címkékkel létezni – következőképpen Szelevényi Ákos nem tarja magát jazz-zenésznek. Viszont annál érdemesebb a személyhez kötött produktumot, művészi irányultságot és szellemiséget következetesen képviselni. Persze azt sem a hétköznapi értelemben vett siker reményében, sokkal inkább a remény sikerének esélyt adva; hogy lesz egy, vagy kettő, vagy harminckilenc lélek, akikhez igazán, mélyen közel kerülhet. Akiket nem a direkte szórakoztatásra kifundált időtöltések szórakoztatnak, akiket az emberi kapcsolatok, az érzelmek, a szellemi kalandok, a létezés lényegi kérdéseinek felismerése, vagyis az élet maga „szórakoztat”. • Ákos felfogása szerint nem a formával kezdődik a zene, hanem azzal, ami érdekli a muzsikust, ami foglalkoztatja, ami fejében, szívében van. És ezek, valamint a kifejezés mód fognak majd formát adni a zenének. (Ezt ugye, a muzsikuskok nagy többsége fordítva gondolja.) Ha nem mondunk előre semmit – főleg nem, hogy free-jazz – nagyobb az esélye annak, hogy a zenehallgatót megérinti valami. A szabad zene kendőzetlenül, őszintén tárja fel az ember mélyebb lényegét; melyből csöppet sem következik, hogy nem hallgatnék bármely más, akár ismert, kötöttebb műfajokhoz sorolható zenét is – vallja Ákos. Manapság sokan próbálják egysíkúan, egy-egy szisztéma alapján beállítani a világot, vagy egyirányúsítani az emberek életét, pedig az élet sokkal összetettebb, változatosabb, eseménydúsabb, s ha erről akar szólni a zene, egyértelműen érzékletesebb és pontosabb képet tükröz az improvizáció. Esztétikai megközelítésben, egy egyszerű példával: a kötött zenét egy franciakerthez, a szabad zenét pedig egy angolkerthez hasonlíthatnánk. • A zene „fogyaszthatósága” nem kérdés és nem szempont Szelevényi Ákos számára, ahogy a zenében könnyen felismerhető és azonnal örömet okozó tartalom sem az. Tudniillik egy lassan kiismerhető emberi kapcsolat, egy élethelyzet, egy érzelmi vagy pszichikai állapot gyakran olyan vibrációkat eredményez, melyeket lehetetlen más nyelven tolmácsolni, mint a zene által. És szerencsére vannak olyan emberek, akiknek ezek a megfoghatatlan dolgok, illetve ezek megjelenése jelentik az élményt, akár örömet is – teszi hozzá Ákos. • Vajon mennyire tekinthetjük korszerűnek – vettem föl –, vagy inkább aktuális korjelenségnek az improvizatív zenét? Ákos szerint a rögtönzött zene továbbra is időszerű, de csak akkor, hogyha nem záródik le. Csodaszerű példaként hozta párhuzamba Zerkula János és Albert Ayler művészetét, melyek döbbenetes hasonlóságot mutatnak mind a hangzás, mind a tartalom vonatkozásában; mindkét muzsikusk ugyanúgy szól, és ugyanarról beszél. Viszont a szűkebb értelemben vett „korszerűség” kérdésébe nem szabad beleragadni, mert ha jól utána nézünk a különböző korszakok zenéinek, kiderül, hogy minden a rögtönzéssel indult. Ebben a jelenségben nem is annyira a „hogyan”, inkább a „miért” fontosabb kérdés – tette hozzá Ákos – mert az élet nem megtervezhető, vagyis annak improvizatív voltában rejlik a válasz. Ugyanis a spontaneitás természetesebb megnyilvánulása az embernek (de a természetnek is), mint az előre kimódoltság. Persze ez utóbbi forma sem elvetendő, ha egyszerűen megfogható, átlátható témáról akarunk beszélni; hely, közeg, élethelyzet, élettér függvénye. Például a népzene, vagy úgy is mondhatnánk: földzene, a világ bármely pontján hordozója is annak, amit az adott hely sugall. S ez lehet formai, tartalmi, esztétikai dolog, lehet kötöttebb, és persze szabaddabb kifejezési mód, illetve zene is. Ráadásul ennek a helyi, földrajzi, szellemi jellegzetességnek olyan meghatározó ereje van, amit szinte lehetetlen mellőzni. Azok a zenészek, akik erre mégis képesek, nem érdekelnek – fűzte hozzá Ákos. • Eddig nagyjából hasonló vélemények és felismerések mentén (parallel) zajló beszélgetésünk ezen a ponton vált kissé aszimmetrikussá. Ákosról tudjuk néhányat, hogy életének egyik korszakában jelentős szerepe volt a keleti filozófiáknak, azon belül is a buddhizmusnak. Ez a hatás akaratlanul is hallhatóvá válik – muzsikusról lévén szó. Ő egy-egy hangszer, például egy tibeti síp választásának okát személyes vonzalom alapján hangsúlyozta. De vajon egy hangszer hangjában nincs-e jelen a hely, az élettér, a szellemiség meghatározó ereje? Vagyis önkéntelenül dereng az iméntiből következő újabb kérdés: mennyire szabad a zene, mely a föld, az anyag, vagyis a körülmények kényszeréből is keletkezik, s mely akár egyetlen hangba sűrűsödve is egy komplex kultúrát képes tükrözni? Ákossal időnként előfordul, hogy beleszeret egy hangszerbe, illetve annak hangjába. (Talán érzékileg?) Ez nem tudatos és nem esztétikai alapon történik – állítja... „Kérdés, hogy a felfedezett, ritka hangszerekkel mit tudok majd kezdeni. Francia dobosom, Gildas Etevenard hasonlóan viszonyul az ütőgardonhoz, melyet már rendszeresen használ is, bár nem úgy, ahogy a gyimesi zenészek. Jőmagam szívesen játszom, a legkülönbözőbb fúvós hangszerek mellett, például kalimbákon vagy kis gamelánokon. Ezeknek a hangszereknek a szabad, kötetlen használata nagyon érdek. Emiatt is kicsit fals az esetemben free-jazzről beszélni. És bár sok népzene-szerző barátom van, én nem arra születtem, hogy népzene-t vagy klasszikust, azaz mások zenéjét játsszam.” • Tehát Ákos a hagyományos formát nem, de bármi mást, amit önmagán átszűrve meg tud mutatni szívesen, sőt, az elhivatottság mélyről fakadó erejével játssza. Mert – vallja – egyfelől nagyon fontos, hogy hová tartozunk, másfelől nem titkolhatjuk el világpolgár mivoltunkat sem. Fontos továbbá, hogy megértés és tisztelet tükröződjön minden olyan hangból, melyeket más kultúrákból veszünk át – még ha az önmagunkon átszűrt formában szólal is meg. Sajnos az egyre elterjedtebb world music próbálkozások csak nagyon ritkán felelnek meg az előbbi feltételeknek. Ez utóbbi produkciók többsége csak kölcsönveszi a távoli kultúrák eszközeit, s megreked a felszíni érzékiségnél, távol maradva a szellemiségtől, vagyis a zene lényegétől. • Szelevényi Ákos mostanság szívesen játszik duóban. Az indoklás kézenfekvő: közös improvizáció közben derül ki a legtöbb és legfontosabb, amit megtudhatok egy másik emberről. Az a legjobb, ha mindjárt az első találkozás alkalmával ezzel kezdjük...

